

Uvodnik

Začetek letošnje jeseni s tretjo številko Sodobne pedagogike bralkam in bralcem prinaša pet razprav vidnih slovenskih avtoric in avtorjev. Gotovo velja tokrat posebej poudariti znanstveni prispevek, ki sta ga na pragu 100. obletnice začetka študija pedagogike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani pripravila **Tadej Vidmar** in **Edvard Protner**. Avtorja pišeta o *ključnih vidikih institucionalnega razvoja pedagogike kot akademske discipline v Sloveniji*. Uvodoma poudarita, da je prve pedagoške vsebine v izobraževanju osnovnošolskih učiteljev mogoče zaslediti, še preden se je pedagogika kot predmet znanosti pojavila na univerzah in visokošolskih zavodih, začetki pedagogike kot univerzitetnega predmeta pa segajo v drugo polovico 18. stoletja, ko jo je na univerzi v Halleju najprej predaval Ernst Christian Trapp. Šele po dobrem stoletju, tj. ob ustanovitvi Univerze v Ljubljani leta 1919, je bila kot ena prvih kateder na Filozofski fakulteti ustanovljena tudi katedra za pedagogiko: kot pišeta avtorja, je bil študij na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani do leta 1925 urejen po nekakšnem kombiniranem zgledu študija na avstrijskih univerzah do leta 1918 ter študija na univerzi v Beogradu iz leta 1906. Na tem mestu za naše bralke in bralce najbrž ne bi bilo treba niti posebej omenjati, da je bil prvi profesor pedagogike na ljubljanski Filozofski fakulteti dr. Karel Ozvald, ki je na tem položaju ostal do leta 1945. Protner in Vidmar v svoji izčrpni razpravi analizirata tudi pojavnost in organizacijo študija pedagogike v povojnem obdobju, ko se je ta temeljito preoblikoval. Danes študij pedagogike – na FF v Ljubljani skupaj s študijem andragogike kot posebne znanstvene discipline, ki proučuje izobraževanje odraslih – predstavlja pomemben del študijskih programov tako na Univerzi v Mariboru kot tudi na Univerzi na Primorskem, čeprav avtorja kot eno od opazanj omenjata, da na nobeni od slovenskih univerz ni mogoče pedagogike kot samostojne discipline študirati po celotni visokošolski vertikali, tj. od prve do tretje bolonjske stopnje.

Z vprašanji profesionalnega razvoja pedagoških strokovnjakov se v naslednjem prispevku ukvarja **Danijela Makovec**. V svoji razpravi, ki jo je naslovila *Dimenzije učiteljevega profesionalnega razvoja*, najprej obravnava problematiko pojmovanj vloge učitelja pri načrtovanju in izvajanju pouka, pri čemer poudari, da vloge učitelja ni mogoče enoznačno opredeliti, saj je ta mnogoplastna in odvisna od številnih dejavnikov. Avtorica v članku na podlagi lastne empirične raziskave opredeli tri temeljna področja, skozi katera se učiteljeva vloga realizira, poimenuje jih strokovna, didaktična in pedagoška odličnost učitelja; prvo, tj. strokovno odličnost učitelja razume kot nujnost učiteljevega poglobljenega poznavanja in razumevanja strokovnega področja, ki ga poučuje, pa tudi kontinuiranega spremljanja sodobnih spoznanj lastne stroke. Učiteljeva didaktična odličnost je povezana s tem, kako učitelj znanje posreduje dijakom in učencem. Dobre didaktične usposobljenosti namreč ni mogoče kar samoumevno predpostaviti pri vsakem področnem strokovnjaku, saj zmožnost kakovostne didaktične transformacije znanstvenih vsebin v učne vsebine ter njihovo posredovanje in nasploh vodenje pouka terjajo tudi poglobljeno poznavanje splošne in t. i. specialnih didaktik. Skozi učiteljevo pedagoško odličnost pa se kaže zlasti

usposobljenost učitelja za kakovostno vzgojno delovanje: kot poudari avtorica, gre za vlogo, ki je enakovredna obema prej opisanima, saj je šola vedno tudi vzgojna institucija in učitelj kot njen predstavnik v šoli vedno tudi vzgojno deluje, četudi bi se tej vlogi želel izogniti ali se od nje distancirati.

Morda se prav na slednjo poanto še najbolj navezuje tudi naslednji znanstveni prispevek, katerega avtorica je **Živa Kos** in v katerem razpravlja o *možnostih formacije subjekta znotraj in skozi perspektivo družboslovja*. S pomočjo konceptov različnih avtorjev – naslanja se zlasti na Foucaulta, pa tudi na Bourdieuja in Webra – skuša skicirati sodobne pogoje formiranja subjektov v vzgoji in izobraževanju. V tem okviru avtorico zanimajo, kot piše, zlasti izzivi skrajnega individualizma ter možnosti vzgoje in izobraževanja pri vzpostavljanju produktivnega razmerja med posamezniki, posameznicami in družbo. Ob tem poudarja, da vprašanje, kako naj bi se kot državljani in državljanke v različnih življenjskih vlogah vedli in na kakšen način naj bi to dosegli, ni le vprašanje vzgoje in izobraževanja, ampak je vedno tudi vprašanje oblasti. Ob tem, ko ugotavlja, da racionalnost skrajnih oblik individualizacije, tudi v vzgoji in izobraževanju, že dosega svoje meje, poudarja tudi, da je pomembno zagotoviti pogoje, ki bodo posameznicam, posameznikom pomagali ovrednotiti tipe znanja, ki niso neposredno unovčljivi, ter razumeti lastna prepričanja in prakse v razmerjih do samih sebe in širših družbenih struktur, kar med drugim lahko omogoči refleksija kot eden od načinov subjektivacije, ki jo lahko razumemo kot del praks skrbi zase in iz njih izhajajočih modalnosti subjekta.

Eno od temeljnih načel kakovostnega izvajanja pouka in doseganja tako izobraževalnih kot vzgojnih ciljev je tudi didaktično načelo individualizacije, ki ga je mogoče udejanjati s premišljenimi mehanizmi notranje in zunanje učne diferenciacije. Gre za tematiko, ki je v našem prostoru navzoča že vsaj od 80. let prejšnjega stoletja, izrazito pa je postala aktualna ob sistemski in kurikularni prenovi v 90. letih ter ostala aktualna skozi spremembe sistemskih rešitev na področju osnovnošolskega izobraževanja vse do danes. Tokrat v svoji razpravi z naslovom *Konativni dejavniki pouka matematike v homogenih in heterogenih skupinah učencev* nekaj pomembnih vidikov te problematike odpirajo **Darjo Felda, Mara Cotič, Milena Valenčič Zuljan in Amalija Žakelj**. Kot poudarijo avtorice in avtor, je vprašanje razporejanja učencev v skupine ter izvajanja diferenciacije in individualizacije za znanstveno obravnavo pomembno zlasti, ker je mogoče prav z ustrezno organizacijo pouka in didaktičnimi pristopi upoštevati individualne razlike med učenci ter jim omogočiti doseganje kakovostnega znanja, kar je tesno povezano tudi z zagotavljanjem učinkovitosti in pravičnosti izobraževanja. V prispevku so predstavljeni rezultati empirične raziskave, s katero so bili analizi podvrženi nekateri konativni dejavniki učne diferenciacije in individualizacije pri matematiki v zadnjih treh razredih osnovne šole. Natančneje, raziskava se je omejila na ugotavljanje, kakšne so ocene lastnih zmožnosti učencev za matematiko, pri čemer so se ti primerjali s preostalimi učenci v oddelku oziroma skupini, ter na ugotavljanje mnenj učencev o pričakovanih učiteljev do njihovih učnih dosežkov pri matematiki. Ena od ključnih ugotovitev raziskave je, da se učenci homogenih in heterogenih skupin statistično pomembno razlikujejo v presoji lastnih zmožnosti za učenje matematike. V primerjavi s homogenimi skupinami je v heterogenih skupinah večji delež

učencev, ki menijo, da sodijo med učno najbolj zmožne, toda natančnejši vpogled v posamezne nivojske skupine pokaže, da je ta delež še večji znotraj najzahtevnejše nivojske skupine, v preostalih dveh pa precej manjši. Po drugi strani pa je v heterogenih skupinah tudi nekoliko večji delež učencev, ki menijo, da sodijo med učno najmanj zmožne, a vpogled v posamezne nivojske skupine pokaže, da je ta delež precej večji znotraj najmanj zahtevne nivojske skupine.

Zadnji prispevek v tokratni številki Sodobne pedagogike je s področja predšolske vzgoje: **Marcela Batistič Zorec** in **Ema Selič** namreč obravnavata *počitek in spanje v vrtcu z vidika zakonodaje in prakse*, pri čemer uvodoma ugotavljata, da se je v slovenskih vrtcih v zadnjih dveh desetletjih veliko spremenilo, a kot kaže, prav počitek oz. spanje ostaja ena izmed težav, kjer do sprememb prihaja (pre) prepočasi. Pri tem se opirata na empirične ugotovitve, ki kažejo, da še vedno manj kot desetina strokovnih delavcev upošteva različne potrebe otrok, npr. tako, da počitek in spanje zagotavljajo le tistim, ki ga potrebujejo, ostalim pa omogočijo druge dejavnosti. Avtorici sta manjšo empirično raziskavo opravili tudi sami in ugotavljali, kako poteka počitek oz. spanje v oddelkih starejših predšolskih otrok (od 3. do 6. leta) v dveh vrtcih iz Osrednjeslovenske in Savinjske regije. Rezultati so skladni z ugotovitvami drugih slovenskih raziskav: v vrtcih prevladuje večinoma enak režim spanja za vse otroke v oddelku, pri čemer prevladuje praksa, da vsi otroci ležejo k počitku, po določenem času pa nespeči otroci lahko vstanejo in se gredo igrat.

*Dr. Damijan Štefanc,
glavni in odgovorni urednik*